ГЛАВНА ОБЕЛЕЖЈА И СПЕЦИФИЧНОСТИ ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ¹

THE MAIN CHARACTERISTICS AND SPECIFIC QUALITIES OF THE ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF SERBIA AND THE RUSSIAN FEDERATION

Иван Божовић²

Универзитет у Приштини, Економски факултет, Србија

Сажетак: Србија има успостављене дипломатске односе са многим земљама са свих медитерана света, али однос политичке и нарочито економске сарадње није са свима на истом нивоу. Укупност односа Србије и Руске Федерације спада у ред прворазредних, стратешких и пријатељских, те као такви с разлогом се налазе на самом врху спољно-политичких приоритета српске Владе.

Економски односи Србије и Русије имали су различите фазе у свом историјском кретању. Међутим, ако пажњу усмеримо на период тзв. новије историје, односно време од када су обе земље приступиле процесу власничке и свеопште друштвене трансформације, може се закључити да су економски односи врло успешни, али да не прате у потпуности одличне политичке односе, те да постоје бројне могућности које су не искоришћене.

На самом почетку XXI века, Руска Федерација и Србија потписале су Споразум о слободној трговини, којим су отворили пут у нову епоху још чвршћих и свеобухватнијих економских односа, што нашу привреду ставља у повлашћенији положај у односу на све остале земље (осим земаља које су у цариској унији са Русијом). На том списку налази се око 95% пољопривредних производа који су потпуно ослобођени од царина приликом увоза из Србије.

Имајући у виду значај привредне сарадње са Русијом, намера аутора је да укаже на огромне предности које нису у потпуности искоришћене, као и највеће проблеме који оптерећују економске односе двеју земаља. Апликативном анализом аутор је у наставку рада дошао до одређених закључака тако да је на самом крају, у закључку, предложен скуп активности и мера у циљу превазилажења недостатака који оптерећују економске односе и недозвољавају потенцијално могући обим трговинске размене Србије и Русије.

Кључне речи: Економски односи, Макроекономски показатељи, Обим размене, Спољна трговина, Пољопривредни производи.

Abstract: Serbia has the established diplomatic relations with many countries from all over the world; however, the political and economic cooperation in particular are not on the same level for all of them. The overall relations between Serbia and the Russian Federation fall under the first-class, strategic and friendly relations, and as such are on the very top of the foreign policy priorities for the Serbian Government.

The economic relations between Serbia and Russia went through different phases in the course of history. However, if we look at the period of the so called recent history, i.e.

¹ Рад саопштен на Међународном научном скупу ИПЕС-СР 2013, 9-10.11.2013. у Косовској Митровици

² Ivan.bozovic@pr.ac.rs

the time since both countries started the process of ownership and general social transformation, it can be concluded that the economic relations are very successful, but not wholly consistent with the excellent political relations, and that there are numerous unused possibilities.

At the beginning of the 21st century, the Russian Federation and Serbia signed the Free Trade Agreement, thus paving the way into the new age of even stronger and more comprehensive economic relations, which put our economy in a more privileged position compared to the rest of the countries (except for the countries in Customs Union with Russia). The agreement applies to around 95% of produce, exempt from customs duties while being imported from Serbia.

Bearing in mind the importance of the economic cooperation with Russia, the author's intention is to point to enormous benefits not completely taken advantage of, as well as the greatest issues which burden the economic relations between the two countries. Through application analysis, the authors arrived to certain conclusions later in the study, hence the final section includes the suggested set of activities and measures, aimed to overcoming the shortcomings which burden the economic relations and prevent the possible extent of trade between Serbia and Russia.

Keywords: *Economic relations, macroeconomic indicators, extent of trade, foreign trade, produce*

УВОД

Република Србија има трговинске односе са великим бројем земаља, из скоро свих крајева света. Ипак, треба нагласити да се највећи део трговине обавља са мањим бројем земаља. Хронични проблем Србије, на овом пољу, јесте структурни дефицит у спољно-трговинској размени, који је наслеђен још из времена бивше СФРЈ.

Вишевековна историја дипломатских односа Русије и Србије, препуна је успона и падова. Од добрих и одличних односа па све до великих захлађења у односима. Ипак, без обзира на те осцилације међусобних односа, врло често се говори о Русији као традиционалном и искреном пријатељу који није изневерио Србију у честим ситуацијама великих криза, чак и ратова.

Проблем високог дефицита је још више увећан тиме што није извршена потпуна економска трансформација земље као и њеним недовољним укључењем у светску поделу рада, јер је остала изван главних светских интегративних процеса. Велики проблем је и то што Србија претежно производи сировине и полупроизводе, који се затим извозе по нижим ценама, а онда увози производе финалне производње који су свакако вишеструко скупљи од производа примарне производње.

Основни циљ у овом реду је указивање на највеће недостатке и главне проблеме који постоје у међусобној размени између Републике Србије и Руске Федерације. У раду је указано и на најпродуктивније приврдене гране у којима Србија има

компаративних предности, те како би њиховим већим ангажовањем српски производи били много присутнији на огромном руском тржишту.

ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ РУСИЈЕ И СРБИЈЕ КАО ПОТПОРА ЕКОНОМСКОЈ САРАДЊИ

У спољно-политичком, као и у јавном домаћем мњењу, постоји готово фаталистичка дилема у опредељењу приликом избора стратешког савезника, који по обичају искључују један другог. Дилема о томе да ли са Русијом треба ступити у потпуне и пријатељске односе или се зауставити на економској сарадњи, где ће преовладавати само међусобни интереси, стара је око два века.

После тзв. демократских промена из 2000. године, па све до данашњих дана, односи између две земље се доста споро, али константно крећу узлазном линијом. Врло добре политичке односе све више прати јачање економске сарадње, која и даље није на ниво који се очекује. Недовољна економска сарадња се нарочито огледа у великом суфициту, на страни Србије, који најбоље одсликава међусобну економску сарадњу Русије и Србије. Истини за вољу, и по том питању се ствари крећу на боље, тако да се у последњих неколико година српски суфицит почео смањивати.

Захваљујући бројним билатералним посетама на највишем нивоу, односи Русије и Србије одскора су освежени Споразумом о стратешком партнерству из 2011. године, чиме се отварају додатне могућности свестране сарадње у обостраном интересу. Ипак, треба нагласити да се у домаћој јавности претерано истицао значај овог Споразума, који ће решити аутоматски све наше проблеме у размени са Русијом. Њиме се свакако отварају велика врата нашој привреди, али да ли ће мо искористити све шансе које нам се нуде зависи пре свега од снаге наше привреде да превазиђе проблем конкурентности на врло захтевном тржишту Руске Федерације.

СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ ЕКОНОМСКЕ САРАДЊЕ РУСИЈЕ И СРБИЈЕ

Од 2009. године поправила се економска сарадња између Русије и Србије, тако да је достигла ниво који је имала деценијама пре тога. Пословни контакти су постали континуирани и резултирали су потписивањем низом споразума из области привреде,

војно-техничке сарадње, научно-техничке сарадње и у другим областима.

Поред сарадње у области нафте и гаса, свакако треба навести и друге облике сарадње од којих су неки свакако тек у иницијалним фазама, као на пример обављени успешни разговори о стратешком партнерству са руским инвеститорима о улагањима у смедеревску железару. Уколико се по том питању постигну конкретни договори и оствари сарадња, биће то, по многим оценама, једна од највећих руских инвестиција у српску привреду.

Србија је још 2000. године, потписала Споразум о слободној трговини с Руском Федерацијом којим је обухваћено око 95% производа. Познато је да у извозу на руско тржиште доминирају прехранбени производи, а нарочито свеже и смрзнуто воће.

Велике могућности сарадње, осим у прехранбеној индустрији, налазе се и у металопрерађивачком сектору. Захваљујући интересовању руских привредника Чељабинске области на средишњем Уралу, посустали српски гигант “Прва Петолетка” из Трстеника могла би у најскорије време да покрене производњу. За инвестирање у њен развој заинтересована је такође једна руска компанија која је већ инвестирала у ову српску фирму.

Оно што је веома важно за Србију јесте да, поред учешћа у изградњи гасовода Јужни ток, у циљу обезбеђивања алтернативних стабилних извора снабдевања гасом у будућности настави да предузима активности у процесу реализације пројекта гасног прстена у југо-источној Европи.

Неспорна је чињеница да Руска Федерација представља једног од најбитнијих спољно-трговинских партнера Србије. Из наредних табели се види да је Русија је шести извозни и први увозни партнер Србије. После значајног пада српског извоза у свим земљама, па тако и у Русији, који се десио као последица економске кризе у 2009. години, већ од наредне године извоз полако почиње да расте. Тренд раста се наставио и наредних година, што је у великој мери допринело да се бар мало ублажи неравнотежа која постоји у билатералним односима када је у питању трговински биланс Русије и Србије. С друге стране, овакав развој догађаја од виталне је важности за укупан спољно-трговински биланс Србије, имајући у виду да је огроман дефицит један од највећих проблема који оптерећују Србију већ дужи низ година па и деценија.

Врло оптимистично звучи податак да је Србија у последњих три године утростручила извоз пољопривредних производа на тржиште Русије. Наши прехранбени производи су на првом месту на листи извозних производа из Србије на руско тржиште. Управо ту је

и највећа шанса домаћих предузећа. Само још офанзивнијим и организованијим наступом фирми које се баве пољопривредном производњом, али и предузећа из других привредних грана, могуће је на дуже стазе битније поправити врло лошу слику трговинског биланса између Србије и Русије. Шанса је и у чињеници да је Русија огромно тржиште чија је куповна моћ из године у годину све већа, тако да уз квалитетне производе, који свакако морају притом бити и конкурентни, Србија може корисно искористити одличне политичке односе.

Табела 1.: Увоз робе по земљама, 2008-2013. (Вредност, мил. USD)

Земља	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.*	2013.*
Италија	2227	1533	1390	1771	368,0	493,6
Немачка	2915	1932	1732	2150	468,0	505,6
Руска федерација	3523	1968	2156	2654	682,9	559,5
Кина	1657	1097	1173	1488	339,9	347,8
Мађарска	1053	618	789	910	241,3	238,2
Босна и Херцеговина	648	446	555	670	109,1	90,4
Румунија	720	524	594	883	207,5	138,3
Пољска	419	272	405	454	92,4	207,9
Словенија	744	521	500	589	144,3	142,1
Аустрија	684	517	499	678	164,7	159,1
Укупно 10 земаља	14590	9428	9793	12247	2.818,1	2.882,5

Извор: Подаци РЗС

Напомена: */Подаци за јануар-март

Треба свакако навести предузећа која се посебно истичу када је у питању извоз наше привреде у Русију и тиме на директан начин помажу у превазилажењу једног од највећих проблема српске привреде. Најзначајнија међу њима су следећа: "Tarkett" Бачка Паланка, "Немоfarm" Вршац, "Farmakom" Шабач, Ваљаоница бакра "Sevojno", Фабрика бакарних цеви "Majdanpek", "Goša fom" Смедеревска Паланка, "Tigar Tajers" Пирот и "Simpro" из Врања. На страни увозника из Русије на првом месту је свакако Нафтна индустрија, " Србијагас, " и Ваљаоница алуминијума "Севојно". Велики увозници из Русије су такође и "Promist" Нови Сад, "Euro

gas" Subotica као и београдске компаније "Petrobart", "Jugoimport SDPR" и "Merkatus".

Табела 2.: Извоз робе по земљама, 2008-2013.
(Вредност, мил. USD)

Земља	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.*	2013.*
Италија	1128	821	1118	1306	247,9	492,4
Немачка	1142	871	1008	1331	316,7	381,2
Руска федерација	551	349	535	792	177,1	240,2
Кина	6	9	7	15	4,6	4,1
Мађарска	325	255	303	347	58,0	87,3
Босна и Херцеговина	1339	1016	1089	1191	226,4	228,5
Румунија	398	482	651	813	198,5	180,5
Пољска	156	67	113	182	43,3	61,3
Словенија	502	344	426	526	109,6	100,5
Аустрија	458	291	338	372	67,7	79,6
Укупно 10 земаља	6005	4505	5588	6875	1.449,8	1.855,6

Извор: Подаци РЗС

Напомена: */Подаци за јануар-март

Уз помоћ Агенције за страна улагања и промоцију извоза, фабрике које се баве производњом намештаја, од скоро имају све запаженије место на руским сајмовима намештаја, а производња намештаја све више учествује на извозној страни српског платног биланса. Предузећа која свакако заслужују да их овом приликом споменемо јесу: "Simpro", из Враћа, "Forma Ideale" из Крагујевца, "Jela Jagodina" из Јагодине, "Atlas Užice" из Ужица и др. Све наведене фирме учествовале су 2011. године на сајму намештаја "Mebel" у Москви који је један од највећих у свету са изложбеним простором од преко 70000 квадрата.

Као пример предузећа које је остварило завидне резултате у извозу на Руско тржиште може се навести Шабачки концерн „Farмаком“ који је извозом акомилатора у току 2012. године остварио приход од око 40 милиона долара. Шабачки гигант тек очекује велике успехе на руском тржишту, имајући у виду да је управо завршила фабрику за прераду воћа у селу недалеко од Шабца.

Како би своје производе сама пласирала и тиме гарантовала за квалитет производа до крајњих купаца у Русији, компанија „Farmacom“ у току ове године планира да отвори велико складиште у околини Москве од преко 4000 квадрата.

Када је у питању страна увоза, ту је ситуација непромењена дужи низ година. Скоро по правилу прву позицију убедљиво држи Руска Федерација. Објашњење за тако висок ниво увоза налази се у чињеници да Србија највећи део своје потрошње енергената покрива увозом управо из Русије и на тај начин доприноси да се Русија дужи низ година налази константно на првом месту када је у питању српски увоз. Увоз енергената чини око 70% укупног увоза из Русије у Србију. Међутим, то и неби била тако лоша ситуација када би наш извоз био у стању да прати увоз или бар највећим делом. Стање је по том питању више него алармантно, јер је износ увоза и до три пута већи од извоза наших производа на руском тржишту.

Једна од врло битних области за пласман руског капитала у Србију јесте финансијски сектор. С тим у вези, приватизација просталих друштвених, али и других неуспешних предузећа представља интересантно подручје у коме би руски капитал могао да види своју шансу. Из тог разлога је српска страна предала руској Влади списак од 45 предузећа која се налазе у фази приватизације или за које српска Влада тражи стратешке партнере.

Оптимизам за овакав корак српских власти, налази се у подацима да је Русија од 2003. до 2012. године, уложила у српска предузећа око 2,5 милијарди долара. Треба ипак, напоменути да са тим износом Русија идаље није ни у првих пет улагача у Србији у последњој деценији. [3]

У циљу унапређења економске сарадње и повећања трговинске размене, представници Србије и Русије активно раде на стварању услова за повезивање привредника две земље. Иначе, вредност размене Србије и Русије у области аграра износи око 250 милиона долара годишње, што свакако не одражава праве могућности. Неформални циљ који су креатори економских политика поставили јесте да се овај износ већ у 2014. години удвостручи.

Највећи подстрек повећању српског извоза има постизање Споразума о бесцаринској тровини са Русијом. Наиме, Протоколом који је потписан 22. Јула 2011. године, у Београду, само је проширен Споразум из 2000. године који је тада потписан између бивше СР Југославије и Руске Федерације. Овим протоколом две Владе су либерализовале међусобну трговину у области: тепиха, прекривача,

намештаја, регистар каса, мониторе и друге пројекторе, телевизоре, скроб и глукозни сируп. Царине на робу из Србије и даље ће се плаћати на: шећер, аутомобиле, тракторе, половна моторна возила, цигарете, пенушаво вино, предиво и тканине од памука, етил алкохол јачине изанд 80 %, месо и јестиве отпатке од живине, неке врсте сирева и тканина. Овим Протоколомокончан је процес усклађивања трговине Србије са Царинском унијом Русије, Белорусије и Казахстаном.

КЉУЧНИ ПРОБЛЕМИ НА ПУТУ ЈАЧАЊА ЕКОНОМСКЕ САРАДЊЕ

Један од највећих приbleма с којим се сусрећу извозници српске робе на руском тржишту јесу изузетно високи трошкови транспорта. С обзиром, да је железничка инфраструктура у изузетно лошем стању, 95% нашег извоза до руског тржишта допреми се копненим тј. друмским путем који је уједно и најскупљи вид превоза. Како је Србија Дунавом повезана с Црним морем, а тиме и територијом Русије, као и имајући у виду да је превоз воденим путем најјефтинији, просто је невероватно да ми нисмо у стању да решимо ни врло решиве проблеме. Наиме, разлог због којег српске фирме не користе предности превоза Дунавом, лежи у томе што се српска роба не превози организовано и из једног или неколико центара. Дакле, свако предузеће самостално транспортује своју робу и тако нема довољно потребне количине робе која би напунила транспортне барже којим се роба превози на бродовима.

Главно обележје спољно-трговинске размене Србије и Русије карактерише константно присутан висок дефицит на српској страни, који је у 2012. години износио 977 милиона долара. Треба ипак навести да се ситуација постепено мења у корист српског извоза, али је и даље постоји изузетно велика дискрепанца када је у питању однос извоза и увоза у српско руским односима.

Прва активност коју би било неопходно прудузети јесте смањење ризика за српске привреднике који извозе или планирају да своју робу у будућности пласирају на велико руско тржиште. Од круцијалне је важности за Србију да даље унапређује економске односе са Русијом, али је неопходно да Влада Србије рационалније сагледава економске интересе земље и објективне препреке за интензивнији развој економских односа, а да у том процесу избегава политизацију из искључиво економских категорија које регулишу економске односе двеју земаља. [9]

ЗАКЉУЧАК

Чињеница да је Србија мала земља, економски сиромашна, а политички и војно слаба. Као таква она мора врло јасно и недвосмислено да изабере правац свог кретања који не сме да буде мењан са сваком променом политичке структуре која ће у будућности водити Србију.

Несумњиво да се данашња власт Србије окренула евроатланским интеграција правдајући тај свој правац великом економском зависношћу земље од економске помоћи ЕУ. Међутим, једна од првих практичних последица уласка Србије у ЕУ је престанак важења споразума о слободној трговини са Руском Федерацијом. Дакле, ако се деси да Србија једног дана уђе као пуноправна чланица ЕУ, од тог датума Србија ће са Русијом пословати као и свака друга чланица заједнице. Дакле, без повластица које данас ужива и због којих многа страна предузећа улажу у Србију с намером да своје производе извозе по повлашћеним условима на руско тржиште. Уласком у ЕУ престали би да важе билатерални споразуми о Слободној трговини и економска сарадња би се одвијала по истим принципима, и без икаквих повластица, као и са осталим земљама Уније. Посебну пажњу треба посветити пољопривреди као најпродуктивнијој грани када је у питању руско тржиште, како би се створиле претпоставке да искоришћење могућности које пружа Споразум о слободној трговини нашим предузећима на том тржишту.

Реализацијом стратешког пројекта “Јужни ток” и потписивањем дугорочног аранжмана о испоруци руског гаса, Србија може да обезбеди енергетску сигурност, уз повољне цене овог енергента. Изградња гасовода “Јужни ток” је приоритет за обе стране. Русија је спремна да одмах крене у реализацију овог великог пројекта, а како је до сада најављено радове би на јесен ове године требало да отвори руски председник Владимир Путин. Гасовод “Јужни ток” у дужини кроз Србију од 422 километара, омогућиће максималан транспорт до 41 милијарду губика гаса и тиме Србију уврстити у ред енергетски независних земаља.

Огромни раскорак, који постоји пре свега због великог учешћа нафте и гаса на страни увоза, наравно да је могуће у великој мери смањити. Међутим, то никако није лако и једноставно остварити. То мора бити дуготрајан процес који ће пре свега подразумевати читав спектар макроекономских мера којим ће се

поспешивати предузећа чија је производња оријентисана према тржиштину Царинске уније предвођене Русијом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Божовић, И. (2009). Докторска дисертација, Транзиција и привредни развој у Републици Србији са посебним освртом на развојне карактеристике и специфичности у АК КиМ, Економски факултет у Приштини.
2. Ехртер, Сјепа, (2012). бр. 18.
3. Зборник радова (2010). Односи Русије и Србије на почетку XXI века, ISAC фонд, Центар за међународне и безбедносне послове, Београд.
4. Истраживачки форум, (2012). Србија, Европска унија, Русија, Европски покрет Србија, Београд.
5. Ковачевић, А. (1998). Креирање конкурентске предности планирањем простора у Подунављу, Институт за архитектуру и урбанизам, коришћење ресурса, одрживи развој и унапређење простора, Београд.
6. Нова економска дипломатија, (2012.) Економска дипломатија и приближавање Србије ЕУ, CIVIS, Београд.
7. The Worldwatch Institute, (2006). Стање света, Политика, Београд
8. <http://www.siepa.gov.rs/site/sr/home/2/sporazumi/eu/>
9. <http://www.euraktiv.rs/srbija>, посета сајта 1.06.2013.

Рад је примљен: 22.08.2013.

Рад је прихваћен за штампање: 15.01.2014.